



مرکز مجرب از امام صادق علیه السلام

رجال _ اعتبار سنجی احادیث شیعه

حاکمیت کتاب محوری

جلسه ۷

استاد حسینی شیرازی

حاکمیت سماع و قرائت و کتاب محوری

سؤال

۱. تأثیر پدیده کتاب محوری و سماع و قرائت در اعتبارسنجی احادیث شیعه چیست؟

۲. مفهوم وثاقت و ضعف در فرایند کتاب محوری چیست؟

گزارش در تکمله مباحث سماع و قرائت

مدخل شیخ طوسی از محمد بن محمد: سمعنا منه هذه الكتب كلها، بعضها قراءة عليه، و بعضها يقرأ عليه غير مرة.

نکته استاد: تمام کتب حدیثی با سماع و قرائت منتقل شده‌اند.

حالات حضور شاگرد در مجلس استاد

حالت اول: خواندن شاگرد و سماع استاد

حالت دوم: خواندن استاد و سماع شاگرد (قرائت استاد)

حالت سوم: قرائت چندین نفر به ترتیب

حاکمیت کتاب محوری

معرفی رساله ابی غالب زراری

این شخص از بازماندگان خاندان اعین بوده و از جهت پدری به زراره بن اعین و از جهت مادری به بکیر بن اعین می‌رسد.

در این کتاب دو کار عمده شده است؛ اولاً: خاندان اعین را تفصیلاً معرفی نموده. ثانیاً: مجموعه میراث کتب حدیثی که به دستشان رسیده را معرفی می‌کند.

مدخل شیخ طوسی از احمد بن محمد ابوغالب زراری: و قال الحسين بن عبيد الله: قرأتها سائرها
(ای جمیع) علیه عدّة دفعات...

نکته ۱: یکی از پدیده های چشم گیر، فرآیند شاگردپروری است که در جلسات سماع و قرائت حاصل
می شود.

نکته ۲: بنای مرحوم نجاشی، به ذکر طرق متعدد و توجه فراوان به شهرت کتب می باشد.
کتب مشهور اصحاب الصادق علیه السلام که در عصرشان به آن استناد داده شده
۱. ثابت بن شریح الانباری

نکته: روی عنه و یروی عنه؛ این نوع عبارات را در اثبات صحت یا عدم صحت مذهب راوی و
در شهرت روایت و یا زمینه سازی در اثبات وثاقت راوی می توان استفاده نمود.

... و هذا الكتاب يرويه عنه جماعات من الناس، و إنما اختصرنا الطرق إلى الرواة حتى لا تكثر، فليس
أذكر إلا طريقا واحدا فحسب. (رجال نجاشی / مدخل ۲۹۷)

۲. ثعلبه بن میمون

... له كتاب تختلف الرواية عنه، قد رواه جماعات من الناس. (رجال نجاشی / مدخل ۳۰۲)

۳. جمیل بن دراج

... له كتاب، رواه عنه جماعات من الناس، و طريقه كثيرة، و لنا على ما ذكرته في هذا الكتاب لا أذكر إلا
طريقا أو طريقين... (رجال نجاشی / مدخل ۳۲۸)

۴. داود بن أبي يزيد الكوفي العطار

له كتاب يرويه عنه جماعة، منهم علي بن الحسن الطاطري... (رجال نجاشی / مدخل ۴۱۷)

۵. داود بن سرحان عطار



در بیان امام صادق (ع)

روى عن أبي عبد الله و أبي الحسن عليهما السلام، ذكره ابن نوح. روى عنه هذا الكتاب جماعات من أصحابنا رحمهم الله (رجال نجاشى/مدخل ٤٢٠)

٦. عبدالله بن سنان

روى هذه الكتب عنه جماعات من أصحابنا لعظمه في الطائفة و ثقته و جلالته. (رجال

نجاشى/مدخل ٥٥٨)

٧. عبدالرحمن بن الحجاج البجلي

له كتب يرويه عن جماعات من اصحابنا... (همان / مدخل ٣٢٠)

٨. عبيدالله بن على الحلبي

و قد روى هذا الكتاب خلق من أصحابنا عن عبيد الله، و الطرق إليه كثيرة...

٩. سماعة بن مهران

له كتاب يرويه عنه جماعة كثيرة

حدود ١٢٠ نفر از تعبیر جماعه و... استفاده کرده اند که دلالت بر شهرت می کند.

تأثیر فرآیند کتاب محوری در اعتبار سنجی چیست؟

سه اتفاق به عنوان پیامد حاکمیت کتاب محوری رخ داده است:

اتفاق اول: تبدیل شدن متن کاوی به عامل داوری

اتفاق دوم: بروز مفهومی ویژه از وثاقت و ضعف

اتفاق سوم: امکان تجدید نظر در داوریه‌های راویان پیشین به دلیل وجود کتب

مخالفت با بعض راویان عصر امام علیه السلام

علت اصلی اختلافات و تکفیر کردن بعض اصحاب عصر امام علیه اسلام و غیر از عصر امام علیه السلام این است که نمی توانستند با محتوای بعض روایاتشان انس بگیرند. یکی از آنها یونس بن عبدالرحمن است که در عصر امام صادق علیه السلام بیشترین تهمتها به او زده شد و از جمله او را زندیق خواندند.

گزارشات رجال کشی

امام رضا علیه السلام در روایات متعدد، دلیل مخالفت با یونس را عدم انس (عدم فهم) روایت های ایشان، می داند:

عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي الْفَضْلُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا أَنَّ يُونُسَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قِيلَ لَهُ: إِنَّ كَثِيرًا مِنْ هَذِهِ الْعِصَابَةِ يَقَعُونَ (یعنی: شخصیت را تخریب میکنند) فِيكَ وَ يَذْكُرُونَكَ بِغَيْرِ الْجَمِيلِ، فَقَالَ: أَشْهَدُكُمْ أَنَّ كُلَّ مَنْ لَهُ فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ نَصِيبٌ فَهُوَ فِي حِلٍّ مِمَّا قَالَ. (رجال کشی / مدخل ۹۳۰)

۱. عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقُتَيْبِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو مُحَمَّدٍ الْفَضْلُ بْنُ شاذَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو جَعْفَرٍ الْبُضْرِيُّ، وَ كَانَ ثِقَةً فَاضِلًا صَالِحًا، قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ يُونُسَ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَلَى الرَّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ فَشَكَى إِلَيْهِ مَا يَلْقَى مِنْ أَصْحَابِهِ مِنَ الْوَقِيعَةِ، فَقَالَ الرَّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ: دَارِهِمْ فَإِنَّ عُقُولَهُمْ لَا تَبْلُغُ. (رجال کشی / مدخل ۹۲۹)

۲. حَمْدَوَيْهِ بْنُ نَصِيرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَيْسَى بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ، قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ: يَا يُونُسُ أَرَفُقَ بِهِمْ فَإِنَّ كَلَامَكَ يَدِقُّ عَلَيْهِمْ قَالَ، قُلْتُ: إِنَّهُمْ يَقُولُونَ لِي زِنْدِيقٌ، قَالَ لِي: وَ مَا يَضُرُّكَ أَنْ يَكُونَ فِي يَدِكَ لَوْلُؤَةٌ يَقُولُ النَّاسُ هِيَ حِصَاةٌ، وَ مَا كَانَ يَنْفَعُكَ أَنْ يَكُونَ فِي يَدِكَ حِصَاةٌ فَيَقُولُ النَّاسُ لَوْلُؤَةٌ. (رجال کشی / مدخل ۹۲۸)

۳. ... فَأَذِنَ لِيُونُسَ بِالْخُرُوجِ، فَخَرَجَ بِأَكْبَارٍ فَقَالَ: جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ إِنِّي أَحَامِي عَنْ هَذِهِ الْمَقَلَّةِ، وَ هَذِهِ حَالِي عِنْدَ أَصْحَابِي فَقَالَ لَهُ أَبُو الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا يُونُسُ وَ مَا عَلَيْكَ مِمَّا يَقُولُونَ إِذَا كَانَ إِمَامُكَ



مرکز مجازی امام صادق علیه السلام

عَنْكَ رَاضِيًا، يَا يُونُسُ حَدَّثِ النَّاسَ بِمَا يَعْرِفُونَ، وَ أَتْرُكُهُمْ مِمَّا لَا يَعْرِفُونَ، (يعرفون یعنی: هر آنچه که مورد قبول است).

گزارشات متن کاوی در عصر معصوم

امام باقر علیه السلام اصحاب خود را به دو دسته برترین و بدترین تقسیم بندی نموده است:

عَنْهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ جَمِيلِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَدَّاءِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: وَ اللَّهُ إِنَّ أَحَبَّ أَصْحَابِي إِلَيَّ أَوْرَعُهُمْ وَ أَفْقَهُهُمْ وَ أَكْتُمُهُمْ لِحَدِيثِنَا وَ إِنَّ أَسْوَأَهُمْ عِنْدِي حَالًا وَ أَفْقَتَهُمْ لِلَّذِي إِذَا سَمِعَ الْحَدِيثَ يُنْسَبُ إِلَيْنَا وَ يُزَوَى عَنَّا فَلَمْ يَقْبَلْهُ إِشْمَازًا مِنْهُ وَ جَحْدَهُ وَ كَفَرَ مَنْ دَانَ بِهِ وَ هُوَ لَا يَدْرِي لَعَلَّ الْحَدِيثَ مِنْ عِنْدِنَا خَرَجَ وَ إِلَيْنَا أُسْنِدٌ فَيَكُونُ بِذَلِكَ خَارِجًا عَنَّا وَ لَا يَتَنَا.

(اصول کافی/باب الکتمان/ح ۷/صحیح)

شواهد متن کاوی در منابع فهرست شیعی

در فهرست ابن غضائری تعبیر (يُعْرَفُ وَ يُنْكَرُ) بسیار دیده میشود. بدین معنی که بعض احادیث، آشناس

و بعض دیگر غیر قابل قبول و منکر است.

تعبیر (نقی) از سکونی

۱. إسماعیل بن مهران بن محمد بن أبي نصر، السکونی، یکنی ابا محمد. لیس حدیثه بالنقی، یضطرب

تارة و یصلح أخرى. و یروی عن الضعفاء کثیرا، و یجوز أن یخرج شاهدا.

۲. إبراهيم بن إسحاق، الأحمري، یکنی ابا إسحاق، النهاوندي. فی حدیثه ضعف، و فی مذهبه ارتفاع.

و یروی الصحیح و السقیم، و أمره مختلط.

بدین معنی که مجموعه روایاتش درهم و مخلوط است.

توثیق و تضعیف

مقدمه

نام دیگر توثیق و تضعیف، فرآیند داوری می باشد.

پدیده‌های موجود در داوری عبارتند از:

۱. داور (برفرض مثال: دانشمند رجالی)

۲. راوی داوری شونده (برفرض مثال: یونس بن عبدالرحمن)

۳. معیار داوری (ثابت است)

۴. انگیزه داوری (ثابت است)

۵. نتیجه داوری (متغیر است)

این پدیده در خصوص هر دو گروه توثیق شوندگان و تضعیف شوندگان مشترک است.

نکته: فرقی نمیکند که راوی ثقه را راستگو بدانیم یا ضعیف و دروغگو، تساوی بین مفهوم ضعف و وثاقت

نمی باشد، بلکه کاملاً متباین اند.

نکته: مراحل را که رجالی از نخستین مرحله تا مرحله پایانی طی می کند، در تمام مراحل توثیق شونده

و تضعیف شونده با یکدیگر اختلاف دارند.